

Z dziejów oświaty w Dąbrowie Górniczej – cz. I

Początki dąbrowskiego szkolnictwa sięgają czasów staszicowskich, kiedy w wiosce STARA DĄBROWA ulokowano biura Dozorstwa Olkuskosiewierskiego. Dąbrowa stając się siedzibą gminy, skupiła najętsze umysły specjalistów górniczych Królestwa Polskiego.

Dzięki polskim inżynierom utworzono w 1820 r. pierwszą szkołkę dla dzieci robotników Huty Konstanty i Kopalni Reden. Drugą szkołę nieco później otwarto przy kopalni Koszelew.

Okolo 1862 r. wzniesiono mały budynek szkolny w sąsiedztwie dzisiejszego kościoła pw. Matki Boskiej Anielskiej. Od roku 1880 rozbudowywany, łączy w sobie historię kilku szkół podstawowych i średnich.

Pierwsze programy zajęć w pięcio- lub sześcioletnim cyklu nauczania realizowano obowiązkowo w języku rosyjskim. Byli jednak ofiarci i odważni nauczyciele nie wahający się uzupełniać zajęcia polskimi treściami historyczno-literackimi o walorach patriotycznych. Uczniowie otrzymali też wsparcie Stowarzyszenia Dąbrowska Biblioteka, które miało wszelkie cechy biblioteki publicznej, a jego założycielami byli inżynierowie górnictwa.

Szkołę Górniczą, uruchomioną w grudniu 1889 r., znacznie poprzedzały kursy zawodowe dla praktykantów i oficjalistów górniczych. Inżynier Jan Hempel, naczelnik górnictwa wspierany przez inż. Barańskiego z Huty Bankowej nie czekając na otwarcie szkoły, blokowane przez władze carskie, przez kilkanaście lat dokształcał polską młodzież w zawodzie górnictwem.

W roku 1892 Huta Bankowa i Towarzystwo Francusko-Włoskie oddały do użytku budynki szkolne stojące do dziś przy ul. 3 Maja 30 (Młodzieżowy Ośrodek Pra-

cy Twórczej) i przy ul. Ks. G. Augustynika 1 (filia Politechniki Śląskiej). Nakłonił je do tego inż. Hieronim Kondratowicz, wówczas Okręgowy Inżynier Górniczy i wykładowca w szkole Górniczej.

Dzisiejsze dzielnice Dąbrowy Górniczej także szczycą się odległymi rodowodami swojego szkolnictwa. W 1820 roku włościanie wsi Strzemieszyce Małe zainspirowali powstanie pierwszej szkoły wiejskiej. Okolo roku 1867 stanął w Gołonogu drewniany budynek szkolny w miejscu dzisiejszego Przedszkola nr 4, a w roku 1880 szkołkę otrzymała wieś Łęka. Ząbkowice otrzymały szkołę przyfabryczną w roku 1892. W Strzemieszycach Wielkich w 1895 r. młodzież w wieku 16 lat po ukończeniu szkoły wstępnej mogła kontynuować dalszą naukę w Szkole Telegrafistów, jednej z trzech uruchomionych w Królestwie Polskim.

W roku 1900 Emilia Zawidzka otworzyła w Dąbrowie prywatne gimnazjum dla dziewcząt. Była to pierwsza z ducha i czynu szkoła polska, wpajająca młodzieży patriotyzm i potrzebę walki o niepodległość. Nie mogło być inaczej skoro Zawidzka współpracowała ze Stefanią Sempołowską i historykiem Władysławem Smoleńskim. W tym samym czasie Emilia Łabudzińska uruchomiła prywatną żeńską szkołę zawodową nazywaną „pensjonatem”. Kilka lat później wyrosło z niej żeńskie gimnazjum kupieckie.

Wielce ryzykując „u Zawidzkiej”, w trakcie zajęć szkolnych przemycano treści literackie, historyczne i geografie niepodzielnej Polski. Rocznicze wykorzystywano do budzenia miłości do zniewolonej ojczyzny. Podobnie było w Szkole Górniczej, a nawet Szkole Elementarnej „u Kocota”. W 1905 r. strajkowano o prawo do nauki w języku polskim. Za buntowniczą działalność zamknięto Szkołę Górniczą i gimnazjum żeńskie. Dopiero w roku 1909 udało się Zawidzkiej wznowić zajęcia, ale pod nazwą Żeńskie Gimnazjum Handlowe. Zmylono władze carskie, by nadal szerzyć kult niepodległej Polski.

Tuż przed wybuchem I wojny światowej poza wymienionymi szkołami średnimi było w Dąbrowie 10 szkół elementarnych o nierównym stopniu zorganizowania. Tylko trzy miały własne siedziby, reszta gnieździła się w wynajmowanych pomieszczeniach prywatnych.

Okupant austriacko-węgierski przyznał Dąbrowie prawa miejskie, o co daremnie zabiegano wcześniej u rosyjskich urzędników. Nie uległa zmianie trudna sytuacja szkolnictwa, choć zelżały restrykcje dotyczące nauki w języku polskim. Do humanistycznego profilu nauczania wraca gimnazjum E. Zawidzkiej.

W roku 1919 dąbrowscy kupcy przejęli „pensjonat” E. Łabudzińskiej przekształcając go w gimnazjum kupieckie w budynku przy ul. Królowej Jadwigi 11. Obiekt rozbudowano o kilka sal wykładowych, a gimnazjum z dyrektorem Marianem Walewskim funkcjonowało do wybuchu II wojny światowej. Jeszcze w roku 1938 zdołano w tym budynku uruchomić Szkołę Muzyczną, kierowaną przez Alinę Romanowską, córkę Leona Nowaka znanego działacza oświatowego.

W latach 1926–1936 w gimnazjum kupieckim funkcjonowało Seminarium Nauczycielskie Męskie z dyrektorem Antonim Ziębą. Zajęło pomieszczenia po Szkole Powszechniej nr 3, przeniesionej do budynku przy ul. Okrzei, w którym dotąd mieściło się Seminarium.

W roku 1917 w murach czasowo nieczynnej Szkoły Górniczej przystąpiono do organizowania drugiej szkoły typu humanistycznego. Założycielem i pierwszym dyrektorem Prywatnego Gimnazjum Męskiego im. Braci Śniadeckich został A. Strzelecki, którego niebawem

zastąpił inż. Strzeszewski. Znający potrzeby szkolnictwa, prezydent miasta dr Adam Piwowar doprowadził do oddania w 1923 r. tymczasowej siedziby gimnazjum już im. Waleriana Łukasińskiego, przy ul. Fabrycznej, odtąd Łukasińskiego. Dyrektorem Państwowego Gimnazjum Męskiego im. W. Łukasińskiego w latach 1921–1928 był Stanisław Wrzosek bliski współpracownik Józefa Piłsudskiego, później wizytator szkół. Za jego kadencji rozwinęło się harcerstwo oraz różne formy aktywności społeczno-wychowawczej wśród młodzieży. Sytuacja lokalowa dąbrowskiego szkolnictwa nadal była bardzo trudna, ale kolejne władze samorządowe nie ustawały w wysiłkach by ten stan zmienić.

Od roku 1928 dyrektorem Gimnazjum Męskiego im. W. Łukasińskiego zostaje Waldemar Zillinger, dotąd nauczyciel fizyki u „Zawidzkiej”. W tym czasie zawiązały się różne sekcje i koła zainteresowań m.in. sekcja muzyczna braci Wilkoszewskich i czasopismo społeczno – literackie pt. Młodzi Idą. Pod komendą podharcmistra Jerzego Winkla ożywiła się 20 Zagłębiowska Drużyna Harcerzy (20 ZDH) im. W. Łukasińskiego. Urządzano atrakcyjne obozy i biwaki wakacyjne w tym sekcji żeglarskiej, wpisała się w krajobraz zagłębiowski grupa literacka Hej Ziup. Po reformie oświaty szkoła funkcjonowała jako Gimnazjum i Liceum Męskie im. W. Łukasińskiego, której przybywało uczniów, ale nie pomieszczeń.

Od 1933 r. starsze roczniki gimnazjum żeńskiego ulokowano w części pomieszczeń Resursy, ze względu na znaczny wzrost liczby dziewcząt chętnych do nauki. Umiera E. Zawidzka (1927 r.), jej miejsce zajmuje Leokadia Młodzianowska-Dzikowska. Entuzjastka nowatorskich metod pracy, kontynuowała formy swojej poprzedniczki m.in.: szkolny samorząd, sklepik i czasopismo Kurier Szkolny. Pod opieką Marii Szulcówny rozwinęła się 45 Drużyna Harcerek (45 ŻDH) im. E. Zawidzkiej. Organizowano biwaki oraz wyprawy szlakami A. Mickiewicza czy J. Słowackiego. Po reformie szkolnictwa, Gimnazjum i Liceum Żeńskie przejął w zarządzanie Komitet Rodzicielski, by uchronić szkołę przed likwidacją z powodu ogólnokrajowego kryzysu gospodarczego.

Włodzimierz Starościak